

**ПЕРСОНАЛЬНИЙ ЮВІЛЕЙ
ЦЕНТРУ ПАМ'ЯТКОЗНАВСТВА
(ДО 60-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
ОЛЕНИ МИКОЛАЇВНИ ТИТОВОЇ)**

Директор Центру пам'ятокознавства НАН України і УТОПШК, вчений секретар Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, член методичних рад кількох поважних науково-дослідних установ; Заслужений працівник культури України; має державні відзнаки за плідну професійну й активну громадську діяльність; кандидат історичних наук, доктор філософії, старший науковий співробітник, доцент; голова та заступник голови редакційних колегій майже десятка наукових видань (частина з яких – фахові); авторитетний учений-археолог і пам'ятокознавець; любляча донька, дружина й мати; просто чарівна жінка!

Це якщо дуже коротко. Дещо розлогіше про ювіляра скажемо так.

Народилася Олена Миколаївна Титова 18 липня 1952 р. у м. Києві в сім'ї інженера-конструктора-будівельника Миколи Титова та архітектора Ірини Титової (Межевич). Прадід – інженер із Баварії Фрідріх Мюллер – наприкінці XIX ст. переселився до Москви, в 1918 р. із сім'єю переїхав до Гомелю. Тут наймолодша його донька Матильда – бабуса О. Титової – познайомилася з Дмитром Межевичем, одружилися, разом переїхали до Києва. Дід працював у Дніпровському річковому пароплаванні інженером, головним інженером, начальником пароплавання; у 1937 р. був звинувачений як «ворог народу» і розстріляний. Матильда Межевич отримала 8 років таборів (Воркута), після – заслання до Казахстану. Тільки у 1956 р., після реабілітації, вона змогла повернутися в Україну. Тоді й познайомилася з Миколою Титовим. Його батьки – Антон і Євдокія – були будівельниками й брали участь у відбудові повоєнного Хрещатика.

У 1960 р. О. Титова пішла до школи, брала участь в олімпіадах із літератури, математики, була членом команди КВК, ходила у турпоходи. Школу закінчила із золотою медаллю. Усі шкільні роки захоплювалася історією, а з середніх класів, прочитавши науково-популярну статтю відомого вченого Л. Клейна про археологію, почала мріяти про цю романтичну і «не дуже жіночу» професію. Як наслідок – вступила до історичного факультету Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка, де з III-го курсу навчалася на кафедрі археології та музеєзнавства. Плеяда блискучих викладачів – П. Овчаренко, Ю. Кондуфор, Л. Славін, Г. Мезенцева, М. Бондар, Ю. Малєв, співробітники Інституту археології АН УРСР, котрі читали спецкурси – В. Гладилін, І. Шовкопляс, В. Даниленко, В. Лапін, Є. Максимов, дружня академгрупа, більшість із котрих стали професійними археологами, музейниками – М. Чмихов, О. Фіалко,

В. Білозор, Л. Іванченко (Моця), О. Ситник, І. Фесенко, Л. Рушай, В.Мезенцев, В.Сліпих, – все це й урешті сформувало О. Титову як науковця, професійного археолога. Тут-таки відбулося й знайомство з майбутнім чоловіком – одногрупником О. Грушком.

Брати участь в археологічних експедиціях О. Титова почала після першого курсу, коли під керівництвом Л. Славина та Ю. Козуб працювала на некрополі античного міста Ольвія. Наступні розкопки були в експедиції Г. Мезенцевої у Білогородці (давньоруському місті Білгород), Ганни та Івана Шовкоплясів на зарубинецькому поселенні на Оболоні (Київ), К. Гупала на місці Житнього ринку на Київському Подолі. На третьому курсі після спецкурсу В. Даниленка з неоліту України, були дослідження унікального святилища Кам'яна могила на Мелітопольщині. З 1973 року саме Валентин Миколайович став справжнім вчителем і наставником молодого археолога. В 1975 р. О. Титова отримала посаду старшого лаборанта групи з дослідження Кам'яної могили Інституту археології АН УРСР. Потім були розкопки курганів у Донецьку, давньоруського поселення у Блестові на Чернігівщині (керівник Р. Орлов). Велике значення для формування О. Титової як науковця (зокрема, киевознавця) мали місцеві експедиції – розвідки з В. Даниленком околицями Києва: до Ходосівки, Конча-Заспи, Віти Литовської, Чапаївки, Глевахи, Китаєва.

У 1980 р. О. Титова вступила до аспірантури Інституту археології. Науковим керівником було призначено професора Д. Телегіна, поряд з яким Титова працювала фактично до останніх днів життя цього відомого українського вченого (†01.01.2011). Темою дисертаційного дослідження (1985), стала культурна і хронологічна характеристика неоліту Середнього Подніпров'я. Величезну допомогу у вивченні матеріалів неолітичних пам'яток надавала прекрасний науковець і чудова людина В. Непріна. В аспірантські роки разом з Д. Телегіним, а потім і самостійно, О. Титова проводила археологічні охоронні розвідки у зонах розмиву Дніпровських водосховищ – Канівського, Кременчуцького, Дніпродзержинського (експедиція «Славутич» на човнах), розкопки у Вишеньках на Київщині. Пізніше, вже у статусі молодшого наукового, наукового співробітника відділу кам'яної доби О. Титова керувала розкопками і розвідками на неолітичних пам'ятках Чернігівщини та Сумщини (Борковка, Погоріловка), Черкащини (група пам'яток у Старосіллі, роботи по Зводу пам'яток історії та культури у Корсунь-Шевченківському районі), брала участь у наукових конференціях, готувала до видання статті та монографічні дослідження за темою «Неоліт України» (хронологія, типологія, етнокультурні проблеми, господарсько-культурні типи).

Новий етап творчої біографії О. Титової розпочався у 1990 р., коли за конкурсом її було прийнято на посаду провідного фахівця з пам'яток археології Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. Їй було доручено курувати роботу секції археології та некрополів України. Діяльність у Товаристві – це ціла низка організаційних заходів по семінарах, конференціях, координація дій громадськості у сфері охорони культурної спадщини, популяризація справи збереження пам'яток у засобах масової інформації, надання методичної допомоги активістам Товариства. На VII з'їзді Товариства за пропозицією голови цієї поважної громадської організації академіка НАН України П. Толочка, за підтримки першого заступника голови М. Пархоменка О. Титову було обрано вченим секретарем, членом бюро Товариства. Відтоді її переобирали на цій посаді на VIII, IX, X (останній відбувся у грудні 2011 р.) з'їздах.

Робота в Товаристві позначена також новим інтересом – вивчення й увічнення пам'яток і пам'ятних місць українського козацтва. В 1990 році за ініціативою Д. Телегіна створено постійно діючу при Товаристві експедицію «Січі Запорозькі», яка в 1991 році була реформована в Науково-дослідне колективне підприємство (Центр) «Часи козацькі». Разом з Д. Телегіним О. Титова організувала роботу цього Центру – проведення археологічних розвідок на пам'ятках козацтва, а також організації щорічних науково-практичних конференцій «Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні» – в 2012 р. відбулася вже 21-а конференція! Внесок О. Титової у збереження козацької спадщини оцінений різними об'єднаннями українського козацтва наступним чином: їй присвоєно звання полковника, а також вручено орден Покрови Пресвятої Богородиці та орден Козацької Березини.

О. Титова разом з іншими провідними фахівцями Товариства в чолі із заступником голови Товариства, кандидатом (пізніше – доктором) історичних наук С. Зарембою готувала матеріали для створення першої в Україні наукової установи пам'яткознавчого спрямування – Центру пам'яткознавства (23 травня 1991 р.). У новоствореній установі О. Титова обіймала посади старшого наукового співробітника, завідувача відділу культурної спадщини, заступника директора. З січня 2003 р. (після передчасної смерті С. Заремби) і до сьогодні очолює Центр пам'яткознавства. Під її керівництвом виконано п'ять наукових тем з проблем дослідження, історії, теорії, методики пам'яткознавства і музеєзнавства, десять господарських тем із підготовки матеріалів прикладного характеру, налагоджено видання 3 періодичних і 5 серійних продовжуваних наукових видань Центру, поновлено після більш як десятирічної перерви видання «Праць Центру пам'яткознавства».

Особисто О. Титова брала участь у створенні нормативної бази українського пам'яткоохоронного законодавства: розробці положень основних пам'яткоохоронних законопроектів, інших нормативних і підзаконних актів; виступала експертом з питань охорони культурної спадщини та музеєзнавства у різних вітчизняних і міжнародних пам'яткоохоронних проектах.

Науково-педагогічна діяльність О. Титової полягала у науковому керуванні написання молодими науковцями кандидатських дисертацій (захищено 6 дисертацій), опонуванні під час захисту таких дисертацій (7 захистів), наданням кількадесяти відгуків на автореферати кандидатських дисертацій; керуванні науковою роботою студіюючої молоді (школярів-сторшокласників з МАН, магістрантів з НаУКМА, КНУКіМ, – в останньому більше десяти років О. Титова викладала різні пам'яткознавчі та музеєзнавчі курси).

Однак, навряд чи в кількох сторінках можна вмістити бодай трішки повну й довершену інформацію про цікавий, насичений подіями, переживаннями, досягненнями довгий життєвий шлях, – лише окреслено його обриси, основні здобутки. Відтак, можемо лише побажати: багатьох років щасливого подружнього життя з коханим чоловіком, радості та розуміння від дітей, творчого довголіття і нових здобутків і досягнень на ниві української науки, зокрема, музеєзнавства та пам'яткознавства!

З ювілеєм!

*Редакційна колегія збірника
«Праць Центру пам'яткознавства»,
колектив Центру пам'яткознавства
НАН України і УТОПІК*